

САЁХАТЛАРНИНГ ЖИСМОНИЙ ВА МАЪНАВИЙ ЖИХАТДАН ЎЗИГА ХОС БЎЛГАН ХУСУСИЯТЛАРИ. МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ИНСОН РУҲИЯТИГА ТАЪСИРИ

Маматова Ҳилола Муҳиддиновна,
 Гулистон Давлат Педагогика Институтини п.ф.б.ф.д (PhD)
hilol-777@mail.ru

Гулистон педагогика институтини
 1-магистранти Исламова Дурдонахон
 Рустамхон қизи
islamovadurdona24@gmail.com

Аннотация: Миллий қадриятларни тиклаш, маънавий- маърифий маданиятимиз тарихини чуқур ўрганиш, миллий ифтихоримиз ва уларнинг келажак авлодга етказадиган тарбиявий жиҳатлари, хусусан, ҳозирги давр мафқурасини ёшларга ўргатишда саёхатларнинг ўрни бекиёслигидан далолат беради. Саёхатларнинг жисмоний ва маънавий жиҳатдан ўзига хос бўлган тарбиявий жиҳатлар мавжуд. Уларнинг илмий педагогик жиҳатдан ўрганиш ҳозирги куннинг долзарб мавзуларидан биридир. Ўзбекистон мустақилликка эришгач, бозор иқтисодиётига асосланган жамият қуришни ўзининг асосий мақсади қилиб белгилаб олди. Бу ишда туризм соҳаси ҳам етакчи тармоқлардан бири ҳисобланади.

Таянч сўзлар: Туристлик хизмат, замонавий маркетинг, экологик тарбия, табиат муҳофазаси, маданий мерос, зиёрат туризми, интеграция.

Туризм-ижтимоий тенглик, кишилар, халқлар ўртасидаги ҳамжиҳатлик ва шахс камолотининг омилига айланди. Туризм йирик бизнес, катта маблағ ва глобал миқёсдаги жиддий сиёсатдир. Туризм биринчи навбатда туристларнинг дам олиши ва даволанишини кўзлайди. Айнан туризм инсон онги эришган ютуқлар ҳақида маълумот олиш ва улар билан танишиш воситаси бўлиб, халқларнинг тарихий ва маданий қадриятларидан баҳраманд бўлиш имконини беради. Амалда туризмнинг маънавий моҳияти иқтисодий ва моддий мезонлардан устун бўлиши, шахснинг ҳар томонлама уйғун камол топишига ёрдам бериши, таълим-тарбиявий аҳамиятга эга бўлиши, турмуш тарзи ва ҳаётини белгилашда тенг ҳуқуқини таъминлаши лозим.²² Туризм мақсадлари ижтимоий аҳлоқ ва тартиб қоидаларга жавоб бериши керак. Юқоридаги талабларни инобатга олган ҳолда мамлакатимизда кенг миқёсда туризмни ташкил этиш ва ривожлантириш бўйича ишлар олиб борилмоқда.

Бинобарин бу саъй-ҳаракатлар туризм соҳасини ривожланишида, туристлар сонининг ортишига ижобий таъсир кўрсатмоғи даркор. Туристларнинг бир меъёрдаги ҳаёт тарзини таъминлаш учун зарур ва етарли шароитларни яратиш керак. Бунда туристларнинг интеллектуал қобилиятларини, туристлар гуруҳининг психологик таъсирчанлигини ҳамда уларнинг анъаналарини, урф-одатларини, динини ҳисобга олиш ҳам муҳим ўрин тутди. Ўзбекистон ҳозирда жаҳон миқёсида туризм бўйича 150-ўринда туради. Ушбу кўрсаткични юқори даражага олиб чиқиш учун туристларга қулай шароит яратиш, сервис хизматларини янада кучайтириш, сайёҳлик обидаларининг жозибадорлиги ва рекламаларнинг ўринлилигига аҳамият қаратилмоғи лозим. Фикримиз далили сифатида Президентимизнинг ПФ 53-26 сонли фармонида биноан “Ўзбекистон бўйлаб саёхат қил” дастури бўйича ички туризмни йўлга қўйиш ва ривожлантириш ишлари тобора авж

²² Р. Рўзиқулов “Туризм жисмоний тарбиянинг таркибий қисми эканлиги ва бошқа фанлар билан боғлиқлиги” БМИ

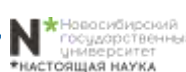

олмоқда. Саёҳат мобайнида кексалар, уруш фаҳрийлари, талабалар, оилалар, етим ва ижтимоий ёрдамга муҳтож болалар учун махсус чегирмаларнинг жорий этилиши соҳа ривожига салмоқли ҳисса қўшишидан ташқари, уларнинг маънавий-ахлоқига ҳам ўз ижобий таъсирини кўрсатмай қолмайди. Хулоса қилиб айтганда, мамлакатларда туризмни ривожлантириш, айниқса ички туризмни самарали йўлга қўйиш хар томонлама ўзининг ижобий таъсирини кўрсатмай қолмайди. Миллий анъана ва қадриятларни ўрганиш, халқлар билан маънавий жиҳатдан фикр алмашиб, тажриба орттириш, дунёқарашнинг кенгайишига, билим савиямизнинг эса янада ортишига туртки бўлмоқда. Ўсиб келаётган ёш авлоднинг маънан ва жисмонан етук авлод бўлиб етишишида, аجدодларимиздан қолган мерос билан танишиб, уларни ўрганиб, татбиқ этиш ва шу орқали ватанимиз тараққиётига иқтисодий жиҳатдан маънавий озуқа беришимиз катта аҳамиятга эгадир. Нафақат ўз юртимиздан ўзга юртга бориб саёҳат қилиш, балки Ўзбекистонимизнинг ҳам сўлим гўшаларидан баҳраманд бўлиш, қадимий ва мўтабар қадамжолар билан танишиш, аجدодларимизнинг пойи теккан бу даргоҳларни зиёрат қилиш инсонни руҳан тетиклаштирса, кўксида фахр-ифтихор туйғулари янада туғён уради. Бундай маъсулиятли вазифа аввало тарбия ўчоғи ҳисобланмиш оиладан бошланади. Болаларни буюк бобоқалонларимизнинг ким бўлганликлари, уларнинг қилган ишлари ва яратган обидалари билан таништириб бориш, миллийлик руҳини сингдириш, юртимиз ва унинг тарихидан хабардор қилиш, келажак авлодда эртанги кунига ишончли ўстириб боради. Бу борада олиб борилаётган сиёсат ва қилинаётган ишларнинг қўлами кенг. Ички туризмдан бошланган сафарлар бора-бора оммалашиб, туристик маданиятнинг шаклланишига сабаб бўлар экан, иқтисодий жиҳатдан фойда келтиришига ва шу орқали сервис хизматларининг сифати оширилиб, сайёҳларнинг кўпроқ жалб этилишига имконият яратмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг раислигида 22- феврал куни видеоселектор йиғилиши ўтказилди. Унда хорижий туристлар оқимини кўпайтириш ва ички туризмни янада ривожлантириш, сайёҳлик хизматларини яхшилаш ва турларини кенгайтириш бўйича кўрилаётган чоралар натижадорлиги танқидий таҳлил қилинди. Мамлакатимиз туризм соҳасида улкан салоҳиятга эга бўлиб, узоқ йиллар бу имкониятдан тўлиқ ва самарали фойдаланилмаган. Туризм ривожини учун қулай иқтисодий ва таўкилий- ҳуқуқий шарт-шароитлар яратилмади. Давлатимиз раҳбарининг 2016 йил 2 декабрдаги “ Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини ривожлантиришни таҳминлаш чора тадбирлари тўғрисида” ги фармони мувофиқ, сайёҳлик мамлакатимиз иқтисодиётининг стратегик тармоғи сифатида белгиланди. Президентнинг 2017 йил 16 августдаги қарори билан 2018-2019 йилларда туризм соҳасини ривожлантириш бўйича биринчи навбатдаги чора тадбирлари дастури тасдиқланди. Жорий йил феврал ойининг ўзида Президентнинг шу соҳага доир 4 та муҳим ҳужжати қабул қилингани давлатимизнинг туризм ривожига юксак эътибордан далолат беради. Ушбу ҳужжатлар билан соҳада йиғилиб қолган муаммоларни ҳал этиш, туризм салоҳиятини ошириш бўйича устувор вазифалар белгиланди, ички туризмни янада ривожлантиришга кўплаб имтиёзлар, енгилликлар берилди. Шавкат Мирзиёев туризмнинг иқтисодиётга ва халқ педагогик савиясини оширишга, миллий урф-одатлар, анъана ва қадриятларимизнинг, шунингдек, миллий хунармандчилик соҳаларининг ҳам ривожига ўрнини алоҳида таъкидлаб, мамлакатимизнинг бу борадаги аҳвол ва соҳани ривожлантириш бўйича кўрилаётган чоралар самарадорлигини бирма бир таҳлил қилди. Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси ва унинг минтақавий тузилмалари штат бирликлари оширилгани, ҳудудларда туризм департаментлари ва бошқармалари, ҳоким ўринбосарлари лавозимлари ташкил этилгани мазкур

ташкilotларнинг имкониятлар кенгайтирилди. Жорий йилнинг 10 февралдан бошлаб Япония, Жанубий Корея, Сингапур, Малайзия, Индонезия, Туркия ва Исроилдан келаётган туристларга мамлакатимизда 30 кунгача визасиз бўлишга рухсат берилди. Бундан ташқари, 39 мамлакат фуқароларига виза бериш тартиби соддалаштирилди. 2018 йил 1 июлдан электрон визалар жорий қилинади. Йиғилишда электрон тизими белгиланган муддатда тўлиқ ишга тушириш, жаҳон тажрибасини ўрганган ҳолда бу тизимни янада соддалаштириш ва хорижий туристлар келиш тартибини мунтазам енгиллаштириб бориш бўйича топшириқлар берилди. Туристлар мамлакатимизга келгандан сўнг яшаш жойи бўйича 3 кун ичида рўйхатдан ўтиши зарурлиги уларга ноқулайлик туғдираётгани қайд этилди. Сайёҳлар хавфсизлигини таъминлаш ҳуқуқи муҳофаза қилувчи идораларнинг вазифаси бўлиши кераклиги таъкидланди. Турист саёҳат қилиши, ички ишлар идораларида сарсон бўлмаслиги керак. Агар биз туризм ҳисобига иш ўринлари очамиз десак, туристга шарт қўйиш эмас, балки шароит яратиши зарур, деди Шавкат Мирзиёев. Шу ўринда мамлакатимизда олиб борилаётган туристик ҳаракатлар бирмунча ўз натижаларини бермоқда. Миллий ҳунармандчилигимиз, миллий анъаналаримизнинг дунё бўйлаб айнан туризм соҳаси орқали тарқалиши ва танилиши сир эмас. Турли ёш даврларидаги инсонлар томонидан ташкил этилган саёҳатлар нафақат рекреатсион балки инсоний маънавий ҳисларнинг эркин алмашинуви, тажриба орттириш ва педагогик салоҳиятнинг ошиши билан белгиланади.

Туризмни ривожлантириш давлат қўмитасига тегишли вазирлик ва идоралар билан биргаликда, туризмнинг барча истиқболли йўналишларида сайёҳлар сонини кўпайтириш, туризм хизматлари реал экспортни 5 йил ичида камида икки баробар ошириш вазифаси қўйилди. Туризм соҳасининг салоҳиятини оширишда авиақатновлар туганган ўрнига алоҳида эътибор қаратилди. Жаҳон сайёҳлик ташкилоти маълумотига кўра, дунё бўйлаб сайёҳларнинг қарийб 60 фоизи энг қиммат эканига қарамасдан, ҳаво транспортдан фойдаланади. “ Ўзбекистон ҳаво йўллари ” миллий авиокомпаниясининг бу борадаги сустваши қаттиқ танқид қилинди. Авиачипталар нархини оптималлаштириш, янги рейслар очиш, транзит йўловчиларни ташиш имкониятини ошириш ва авиақатновлар географиясини кенгайтириш бўйича натижали иш олиб борилмапти. Шундак елиб чиқиб, “ Ўзбекистон ҳаво йўллари ” миллий авиокомпанияси олдида қатор вазифалар қўйилди. Уларга мувофиқ, авиокомпания тизимига замонавий маркетинг жорий этилди, дунё аэропортларининг Чет эл тажрибасини ўрганиш асосида “ Қарши ” аэропортида “ Очик осмон ” режими жорий қилиниб, сайёҳларга кенг эркинлик яратилмоқда. Келгусида шундай тизим Андижон, Нукус ва Навоий аэропортларида ҳам қўлланади. Шунингдек, 30 кунгача виза олиш бекеор қилинганидан кейин икки кун ичида Исроилдан Ўзбекистонга келиш учун июн ойигача бўлган авиачипталар сотиб бўлинган. Шу боис виза режими бекор бўлган давлатлардан қатновлар сони оширилади, Тошкент шаҳридан ташқари Бухоро, Самарқанд, Урганч, Навоий ва Қарши шаҳарларига ҳам тўғридан тўғри рейслар очилди. Юртбошимиз сайёҳларнинг энг норзик томонларидан бири бўлган ва уларнинг кайфиятларига салбий таъсир қиладиган энг кичик жиҳатларгача эътибор қаратди. Аэропорт заллардаги чироқлар хиралиги, паспорт назорати кабиналари тўлиқ ишламаслиги, узундан узоқ сунъий навбатлар, такси хизматлари кўрсатувчи хусусий автомобил эгаларининг тартибсизлиги каби ҳолатларни яхшилаш бўйича ҳам топшириқлар берилди. Туризмда мавсумий даврни узайтириш, кўрсатиладиган хизмат турларини кўпайтириш ва туризм инфратузилмасини яхшилаш масалалари муҳокама қилинар экан, меҳмонларнинг асосий қисми Тошкент, Бухоро ва Самарқанд шаҳарларида экани, туристлар оқими ошган даврда уларда ҳам жой

етишмаслиги қайд этилди. Меҳмонхоналарни кўпайтириш, шу билан бирга бу йўналишда хусусий жойлаштириш объектлари ва меҳмон уйлари ташкил этиш тўғрисида амалий ишлар олиб борилмоқда. Сайёҳлар ташриф буюрадиган масканлар ва автомагистрал йўллар бўйида санитария- гигиена шохобчаларини кўпайтириш зарурлиги этика- эстетика ва экологик тарбия турларига риоя қилишимиз орқали туристлар оқимини кўпайтиришга эришишимиз мумкин.

Маданий мерос объектларига кириш тизимини такомиллаштириш, турникетлар, видеокамералар ва йўл кўрсаткичлари ўрнатиш, ахборот марказлари ташкил этиб, уларда туристларни қизиқтирувчи барча хизматларни йўлга қўйиш бўйича тадбирларни олиб бориш туристик масканларни янада жалб қилувчи рекреатсион зонага айлантириш лозим. Хусусан, бу борада туристик майдонларда миллийлигимиз барқ уриб турувчи сувенирлар, ҳайкалчалар, сопол лаганлардан омма эътиборини тортишга ҳаракат қилиш зарур. Ўзбекистонда аввало, ички туризмни самарали йўлга қўйиш чун ўзбек миллий телерадиокомпанияси ҳамда ахборот технологиялари ва коммуникацияларни ривожлантириш вазирлиги зиммасига Ўзбекистоннинг туризм салоҳиятини кеча-кундуз тарғиб қилувчи, саёҳатга оид турли қизиқарли кўрсатувлар намойиш этиб боровчи халқаро телеканал ташкил этиш кўзда тутилди. Муштарак мақсад ва вазифаларимиз ўрнида хориж давлатлардаги элчилар мамлакатимиз, миллий тарғиботчилари бўлиши, бунга чет элдаги ватандошларимиз ҳам ҳисса қўшиши зарур. Ҳозирда кишилар узоқ вақт пул йиғиб, саёҳатга отланар экан ундан асосий мақсад: янги маданият ва турмуш тарзи, янги таомлар, ресторанлар билан танишиш; кўнгилочар жойларда дам олиш; театрлар, фестиваллар, карнавалларга бориш, мазкур мамлакатда иш юритиш учун шароитларни ўрганиш; эсдалик совғалар харид қилиш; зиёрат қилиш; даволаниш каби қатор мақсадлар бўлиши мумкин. Ушбу мақсадларни кўзлаган ҳолда ҳар бир мамлакат ўз туризмни самарали йўналтириш бўйича чора- тадбирларни амалга оширмоғи лозим. Бунинг учун қадимий, кўхна тарихга эга шаҳарларда туну кун ишлайдиган сайёҳлик худудлари, “Қадимий Бухоро” ва “Самарқанд ситй” туристик зоналарини ташкил этиш бўйича олиб борилаётган ишлар юзасидан мутасадди ходимлар иш олиб бормоқда. Халқимиз, айниқса, маҳалла фаоллари, нурунийлар, ёшлар ва кам таъминланган оилалар вакиллариинг мамлакатимиз худудларига саёҳатларини анъанага айлантириш, ташкилотлар касаба уюшмалари маблағларида саёҳат учун харажатларнинг ажратилиши ҳам туризм ривожланишининг асосий омилларидагн бири ҳисобланади.²³ Туризмда аёл ва ераклар тенгдир. Туризмнинг яна бир хусусияти ундаги ёш белгиларидир. Одатда 70 ёшдан ошган туристларга тиббий суғурта қилинмайди. 12 ёшдан бошлаб жинс фарқланади ва шунга кўра жойлаштирилади. Шунинг айтишимиз керакки, туристик аҳамиятдаги объектларнинг 90% ёки дин, ёки маданият билан боғлиқдир. Туристларга бу борада чекловлар қўйилмаган. Мавжуд ибодатхоналар, черковлар ва бошқа объектлар туристлар зиёрати учун қулайдир. Зиёрат туризми бўйича мамлакатимизнинг салоҳияти жудд юқори. Бу йўналишда зарур қулайликлар яратиш мақсадида Дин ишлари бўйича қўмита таркибида Зиёрат туризмни қўллаб- қувватлаш бўлими ташкил этилди, Малайзия, Туркия, Индонезия каби давлатлар усун визасиз режим эълон қилинди. Шунга асосан, зиёратгоҳ жойларни ва уларга этиувчи йўлларни қайта реконструкция қилиш ишлари ҳам сайёҳлар ва ички туризм ривожиди асосий рол ўйнайди. Ислон дунёсида тан олинган алломаларнинг мақбаралари, табаррук

кадамжоларнинг янгича услубда таъмирланиши, шунингдек, Бухородаги “Етти пир” ва Самарқанддаги “Хўжа Аҳрор Валий” зиёратгоҳлар шулар қаторида. Лекин Сурхондарёдаги Муҳаммад Зоҳид Бухорий, Аловуддин Аттор ва Қашқадарёдаги Муҳаммад Дарвеш, Муҳаммад Имганакий мақбаралари таъмирга муҳтож ҳолатда.

Шу ўринда, муҳтарам биринчи президентимизнинг “Хавфсизлик ва барқарор тараққиётида йўлида” асарида: “Фан, маданият, таълим, иқтисодиёт, транспорт коммуникациялари соҳасида икки томонлама ва кўп томонлама ҳамкорликни янада ривожлантиришга алоҳида эътибор берилди. “Буюк Ипак йўлини тиклаш: маърифий туризмни ривожлантириш, туркийтилли давлатларнинг маданий меросини қайта тиклаш, асраш ва барқарор ривожлантириш” дастурини биргаликда ишлаб чиқиш назарда тутилмоқда. Бу дастурнинг мақсади саёҳат йўналишлари тармоғини кенгайтиришдан ва сайёҳликнинг тегишли инфраструктурасини кенгайтиришдан иборат.²⁴

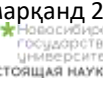
Юқорида келтирилган маълумотлардан шуни билишимиз мумкинки, туризм-инсонларни табиат билан муносабатда бўлиши ва эстетик завқланиш, бир-бирлари билан яқиндан танишиш, меҳр-оқибатли бўлиш каби фазилатларни тарбиялайди. Миллий кадриятларни тиклаш, маънавий-маърифий маданиятимиз тарихини чуқур ўрганиш, миллий ифтихоримиз ва уларнинг келажак авлодга етказадиган тарбиявий жиҳатлари, хусусан, ҳозирги давр мафқурасини ёшларга ўргатишда саёҳатларнинг ўрни беқиёслигидагн далолат беради. Саёҳатларнинг жисмоний ва маънавий жиҳатдан ўзига хос бўлагн тарбиявий жиҳатлар мавжуд. Уларнинг илмий пеедагогик жиҳатдан ўрганиш ҳозирги куннинг долзарб мавзуларидан биридир. Ўзбекистон мустақилликка эришгач, бозор иқтисодиётига асосланган жамият қуришни ўзининг асосий мақсади қилиб белгилаб олди. Бу ишда туризм соҳаси ҳам етакчи тармоқлардан бири ҳисобланади.

Сайрлар, саёҳатлар ёшларда Ватанга бўлган муҳаббатни, меҳнат севарликни, табиатга онгли муносабатда бўлишнива ўзаро ҳамкорликни тарбиялашда муҳим омиллардан бири ҳисобланади.

Тарбия ёш авлодни муайян мақсад йўлида ҳар томонлама ўстириш, унинг мустақиллик онгини ва хулқ атворини таркиб топтириш жараёнидир. Туризм тарбиянинг ажралмас қисми сифатида соғломлаштириш ва компдекс тарбияни амалга ошириш вазифаларини бажаради. Бу эса шахсни ҳар томонлама камол топтиришдан иборат. Туризм ақлий тарбияга бевосита таъсир кўрсатади. Ёшларнинг география, биология, тарих, геология, экономика ва бошқа фанлар бўйича олган билим, кўникма ва малакаларини оширишга хизмат қилади.²⁵ Саёҳатлар жараёнида ахлоқий иродавий психологик сифатлар жасурлик, бирдамлик, ўзаро ёрдам каби ҳислар чиниқади. Туризм фаолиятида меҳнат тарюияси ҳам шаклланиб боради. Кўпчилик мутахассисларнинг илмий текширишларига қараганда, кейинги пайтларда фаол ҳаракатнинг камайганлиги туфайли ходимларда юрак касалликлари, қон босимининг кескин ўзгариши каби касалликлар кузатилмоқда. Бундай ҳаракатларни олдини олиш фаол ҳаракатни талаб этади. Бу эса ўз навбатида туризмга йўл очади. Туризмнинг инсон фаолиятида, оила турмуш шароити ва маданият ҳамда жисмоний камоло йўлидаги ўрни П.Й.Пассечний, В.Г. Фадаев, В.П. Моргунов, И.П.Милонов, К.И.Вахлиев Р.Абдумаликов, Т. Холдоров каби қатор олимлар ва мутухассислар томонидан атрофлича ўрганилган.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев раислигида 22- феврал куни видеоселектори йиғилишидан.

2. И.А.Каримов “ Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлида ”. Тошкент “ Ўзбекистон ” 1998й.
3. Р. Рўзиқулов “ Туризм жисмоний тарбиянинг таркибий қисми эканлиги ва бошқа фанлар билан боғлиқлиги” БМИ
- 4.И.Р. Турақулов. “Туризм ва уни ўқитиш услубияти” қўлланма Самарқанд 2012 й

